

TOPONÍMIA DE FORQUES (EL ROSSELLÓ)

Primera aproximació.

I. Època contemporània (s. XIX-XX)

Joan PEYTAVÍ DEIXONA
Universitat de Perpinyà, ICRECS

*Al meu poble i la seua gent
A mon pare que tant l'estima*

Introducció i situació

El terme municipal de Forques té una extensió bastant petita de 9,39 km². Se situa a la part occidental de la plana alta del Rosselló, a les primeres feixes que porten a la regió de mitja muntanya mediterrània de l'Aspre. Però, de fet, la gent de Forques es considera ben bé a l'Aspre. Segurament, la pertinença a un conjunt històric centrat en aquesta subcomarca (vescomtat de Castellnou) i la situació geogràfica que fa de Forques un nexe de comunicació amb la part baixa de la plana han ajudat a aquesta pròpia definició. D'aquí també la mateixa denominació del topònim, *Forques* (1ª menció '*Furchas*' el 844, quan la venda del lloc pel comte Àrgila al seu fill Berà: in *Marca Hispanica*), que expressa —i tots els toponimistes hi estan d'acord¹— la idea de bifurcació, de cruïlla de camins: cal saber que al poble arriben i surten nou antics camins cap a Terrats i Tuïr, Trullars i Perpinyà, el Monestir i Vilamulaca, Paçà, Tresserra, el Voló, Torderes, Llauró i Ceret, Montoriol i la comarca geogràfica dels Aspres; dels quals cinc tenen avui carretera asfaltada.

Per ajudar a entendre més bé la microtoponímia del rodal, s'ha de tenir un xic la idea de la configuració del terme. Aquest és relativament planer, d'altitud baixa entre 100 m i 200 m, però hi té molta importància el paper de les "riberes",² concretament el Rard i els seus nombrosos afluents al terme mateix. Els conreus són essencialment vinyers i trobem algunes poques olivedes abandonades, abricoters, cirerers, i les hortes a l'escàs regadiu. La major part del terme és l'aspre, en sentit comú.

1. Descripció, fites i objectius de l'enquesta

Volem dir que es tracta aquí de la primera part d'una recerca que repassarà els fons toponomàstics contemporanis, i en un altre i segon apartat, que parlarà de les fonts d'arxius medievals i moderns que ajuden a una millor anàlisi de la terminologia.

La nostra voluntat i la nostra finalitat en aquesta part de l'estudi és múltiple. Primer, com passa sovint, una missió de salvaguarda dels nostres microtopònims, que s'estan perdent en la vida quotidiana pel fet que no hi ha més ocupació del territori, senzillament no hi ha gairebé més ocupació en la vida pagesa a Catalunya Nord. Avui, al mateix terme forcatí, la gent que coneix els termes de manera quasi exhaustiva i que és capaç de situar antics microtopònims, és poca i té més de setanta anys. A més a més, la transmissió d'aquest saber pràctic no es fa més perquè la immensa majoria dels joves marxa del treball de la terra. Sort que a Catalunya Nord un cert nombre d'estudiosos es posa a recollir noms i termes de tota mena per conservar i mantenir aquesta representació de la pròpia identitat.

Segon, aquest nou interès de recuperació identitària porta un munt de municipis a refer, o més ben dit corregir, el que és la base mateixa dels nostres microtopònims i l'única sentida per tothom com a oficial en l'època contemporània, és a dir, el cadastre. Més de 25 municipis nord-catalans ja han readaptat amb ortografia normativa els nostres noms de lloc. Les conseqüències són immenses: l'oficialitat, la utilització pública, la publicitat.

Si afegim a això el programa de l'Institut Geogràfic Nacional francès per a normalitzar els mapes d'escala 1:25000, podem tenir malgrat tot moltes esperances pel que fa als nostres topònims.

L'estudi en la seua primera part, que toca l'època contemporània, s'ha volgut fer a base d'enquesta oral a prop de gent del poble. És a dir, en concret, hem volgut fer denominar indrets de Forques per unes persones escollides per la seua vida, la seua ocupació, el seu origen i la seua coneixença extensa del terme. Per tant, hem interrogat uns quants pagesos forcatins i d'ascendència forcatina que viuen o tota la vida han viscut al poble i en el terme. Considerant que molts rodals se saben per la transmissió dels pares, s'ha pogut assegurar la presència oral de noms fins a més de 150 anys enrere.

També hem remarcat que la referència dels homes és l'acta escrita, cosa que permet recolzar la pròpia tradició oral i assegurar el saber. A la frase «*Aquí se'n diu...*» seguit del nom del terme, sempre hom afegeix, per donar més força i més veritat, «*i al cadastre, també hi és escrit*». A més, per microtopònims no oficialment reconeguts pel «sacrosant» cadastre, sempre és necessari el recurs a aquesta acte oficial: hem sentit frases com «*Jo aquí en dic...*», «*Mon pare en deia... mes al cadastre se'n diu...*», de fet amb una mena de convenciment que atorga més pes a la forma oficial.

Aquest poder del cadastre té d'una altra banda un paper importantíssim per a l'apropiació del territori i, per tant, la seua ortografia també és sagrada. Continuant la lògica de la demostració, la manera d'escriure el terme essent l'única oficial, aquesta és l'única i més correcta manera de llegir, escriure i aprendre el català. De fet, la toponímia a Catalunya Nord té un paper cabdal per al retrobament i la coneixença de la llengua d'ús quotidià, natural i no reflexionat: la gent del poble que durant dècennis, per no dir segles, no ha sabut la lletra de la nostra llengua, ha conservat una visió de l'ortografia només a través de documents com ara els cadastres. Per tant, com que aquests varen ser redactats en els inicis del segle XIX i amb fonètica francesa, la relació de la gent amb la llengua escrita s'ha fet amb aquests títols de propietats bàsics i necessaris que són els cadastres.

Malgrat les faltes d'ortografia a vegades impressionants que recullen aquests documents, redactats per agents de l'administració catalans o francesos que no coneixien la morfologia del català, els testimoniatges documentals i toponímics que aporta el cadastre són inesperats i insospitats. Efectivament, serveixen de manera innegable a la restitució de la pronunciació dels nostres topònims, cosa que cap altre mitjà podia oferir: el rossellonès dels segles XVIII i XIX pot ser entrevist i estudiat a partir d'aquestes formes tan genuïnes de la llengua. Per això, els registres cadastrals han romàs fins avui dia com un lligam —i un dels únics en l'ús públic i oficial— amb la llengua escrita. Com a conseqüència contraproductiva, la gent creu també avui que aquesta és la veritable escriptura del català i no la del català normatiu que pronuncia de manera diferent, és a dir, amb fonètica francesa. Exemple: *la couloumine* es pronuncia corectament /la kulumínð/, però *la colomina* és pronunciat /la kolominá/. La remarca val també per als antropònims de casa nostra.³

El cadastre dit «napoleònic» va ser enllestit cap als anys 1820, per tant després del període de l'Imperi francès que n'havia decidit la programació. Es tracta bàsicament d'un plànol i de registres que apleguen de manera oficial totes les propietats predials per cada municipi. Les revisions i correccions es fan regularment. Per a aquesta enquesta, hem fet servir el cadastre més antic i més recent que s'utilitza cada dia i eixit de la revisió general dels anys 1930: tots dos estan custodiats a la Casa de la Vila de Forques. Hem vist els canvis ocorreguts en més de 150 anys i la reducció del nombre de termes per l'ocupació espacial menys important del terme.

Hem reportat, doncs, aquí els termes del cadastre actual, els termes del cadastre antic no esmentats en el nou i els termes utilitzats per la gent i no esmentats en cap cadastre.

2. Microtopònims forcatins

2.1. CADASTRE ACTUAL

Hem posat amb majúscules els termes normatitzats i amb minúscules els termes tal com estan escrits en l'acte (el senyal /ð/ correspon a la vocal /e/ àtona).

BOQUET < Bouquet < /bukét/: Renada-Laura Portet dona com a solució un diminutiu de *buc*, que seria doncs el rusc, i, per tant, el lloc seria poblat d'abelles o idoni per posar-hi bresques. Lluís Basseda s'estima més parlar de derivació de *bosc*, i per tant seria un antic bosc avui ja plantat de vinyes. L'allunyament del poble pot fer atorgar més importància (?) a la segona possibilitat.

EL BULÀS < le Boulas < /ðl ßulás/: terme que designa, és el cas a Forques, còrrecs pregons fets per la pluja o torrents. Etimologia molt discutida (vg. Basseda, § 113). Amb suf. *-aceu*.

CAMÍ DEL MONESTIR < Chemin du Monestir < /kðmí dðl mundstí/: camí que duu al monestir del Camp, municipi de Paçà, famós per la llegenda de la font que hi va rajar quan Carlemany, mort de set, hi va passar.

CAMÍ DEL VOLÓ < Chemin du Boulou < /kə́mí dəl βulú/: terme per on passa, als confins amb Paçà i Llauró, el camí cap a una altra cruïlla important de Catalunya Nord, el Voló.

LES CAMPANES < las Campanes < /lðs kə́mpánds/: terme que recorda l'existència, segons Basset (del ll. *campus*, -anas, camps) i Alart, d'una vil·la Campanes, situada als confins de Montoriol i Forques, lloc amb masos i teuleries fins avui dia sense possibilitat de dir si és directament eixit de la vil·la romànica.

LA CLAVA < la Clave < /la klaβð/: del ll. *clavus*, clau. Terme que devia designar una barrera clavada a l'entorn d'una propietat pròxima al poble i a tocant del camí de Montoriol.

CLOT DE GRAU o DE GARAU < Clot de Grau < /kloððeɣráw/: clot, amb el mateix significat que *coma* i amb base segurament prellatina, fàcil d'entendre segons la geografia del lloc. Sembla amb diversos inventaris de béns que la paraula *Grau* o *Garau* és un antropònim, ja que hi ha mencions de «clot d'en Grau».

LES COLOMINES < les Couloumines < /lðs kulumínðs/: del ll. *condominia*, copropietat. Designa part de terra franca d'impost que es reserva el senyor i que no dóna en feu. Aquestes terres eren bones i és el cas a Forques per a totes les colomines.

LES COMES < Las Coumes < /lðs kúmðs/: del bx.- ll. *cumba*, mtx. sign. amb base prellatina.

LES COVES < las Cobes < /lðs kóbðs/: del llatí vulg. *covus*, *cova*, variant de *cavus*, *cava*, mtx. sign. Antigament era conegut com les Covasses. Terme d'extensió molt reduïda. Segurament per referències a les cavitats provinents dels còrrecs.

LA GALCERANA < la Galserane < /la ɣalseránd/: terme que designa una part del riberal de la Galcerana, riera. Sembla provenir d'un patrònim; se'n deia *riera de Na Galcerana*.

LA CUGULLADA o LA COGULLADA < la Cugullade < /la kuɣuláðð/: del llatí *cuculla*, roca punta, mont + suf. -ata. Significat un xic estrany en aquest terme, si no és pel pendent o pujol que dibuixa si es mira del nord estant. Però s'ha de recordar també que a Forques una *cogullada* (del llatí *cuculus*) significa una alosa o lloseta.

DARRER CASTELL < Darré Casteill < /dðrré kðsteɫ/: terme situat a tocant del poble a sota de la muralla medieval dita el Castell.

LES FEMADES < las Femades < /lðs fə́máððs/: del ll. *fimus*; fem. Terme extens, proper al poble i de terra bona per ser femada.

LA FIGUERRASSA < la Figuerrasse < /la fiɣə́rrásð/: insistència sobre la doble -r- en la pronunciació local.

FONT DE CAMPELL < Font de Campeill < /fuɲ ðð kə́mpéɫ/: del ll. *fons*, mtx. sign., i de *campus*, matx. sign. + suf. -ellu. Indret que designa la naixença de còrrecs.

ELS FORNASSOS < les Fournassous < /ðls furnásus/: vist la relativa gran quantitat de teuleries a Forques, se suposa que aquí també hi devia haver uns forns per a teules, però no esmentats sobre el cadastre.

LES GUÀRDIES < las Guardias < /lðs ɣwárdis/: del germànic *wardia*, mtx. sign. Terme bastant elevat on podia ser que hi hagués en temps remots una torre de guàrdia, o senzillament un lloc de vigilància de la rodalia. Qualsevol notícia podia ser enviada d'aquí cap al poble.

L'ILLA < l'Ille < /líλθ/: terme que toca a la riera del mateix nom. Del ll. *insula*, mtx. sign., serveix per designar un terme a prop d'una riera amb possibilitat de rotar per l'aigua. Té de fet el mtx. sign. que *regadiu*. Tenint en compte el que diem en referència al terme *Montadella*, segons Guiter i Portet (p. 45), podríem veure aquí una situació antiga de la població no tan lluny de l'actual. Illa, com ho suposen les atestacions per la vila d'Illa de Tet, vindria d'*ilia*, en basc 'la vila', o de la base *il*, en basc 'un pas difícil'.

L'ILLA D'EN LLOSA < l'Ille d'en Lloze < / líλθ δθηλòζθ/: mtx. explicació que el precedent amb presència d'un patrònim del poble portat aquí a mitjan segle XVIII per una família de les Illes, al Baix Vallespir.

MAS D'EN BAPTISTE < Mas den Baptiste < /más δθη βθτίστθ/: terme que envolta el mas de pertinença de la família Capdet, sobrenomada els 'Baptiste', d'ençà segurament de la seva arribada, en provinença del Masdeu de Trullars i, abans, del Conflent, del primer de l'ascendència a finals del XVIII i de nom de pila Baptiste.

MAS D'EN CARBONELL < Mas d'en Carboneill < /mas δθη κθρβυνέλ/: mas que deu recordar l'existència d'un mas desaparegut d'ençà de temps i referent a una família Carbonell, ja present a Forques al fogatge de 1497 (2 caps de casa). D'ençà del s. XVIII, el cognom no existeix.

MAS D'EN ROCA < Mas d'en Roque < /mas δθη ρρόκθ/: terme que envolta el mas que al segle XVIII pertanyia a la família Roca, de les més importants i nombroses al poble.

MAS DE LA PARINA < Mas de Laparine < /mas δθ la pθρίνθ/: terme que envolta el mas que devia ser de pertinença d'una Sra. Parahí («la Parahina»), d'una família de les més importants de Terrats (terme fronterer) i Paçà.

LA MIRANDA < Lamirande < /la miránδθ/: del ll. *mirare*, vigilar. Terme que domina amb un mirador excel·lent tot el territori.

LA MONTADELLA < la Montadeille < /la μυητθδέλλθ/: segons Basseda, al s. XVIII, el terme es deia «Montadella, antigament Vila Vella» o més tard «el Vilar», que també es pot relacionar amb «darrer castell». En un i altre lloc hi ha pogut haver implantació humana, abans d'un reagrupament al lloc actual (l'església és del s. XI i la cellera de cent anys més tard, 1188). Del ll. *montis*, mont + suf. *-ata* i *-ella*.

OLIVEDA FOSCA < Oulibede Fousque < /uliβéδθ fúsκθ/.

OLIVEDES DEL VINYER DE DELLÀ < Oulibedes del Vigné de Deilla < /uliβéδθs δθλ βιμέ δθ δθλά/: olivedes que, segons sembla, deuen fer referències als dos vinyers del municipi de Terrats estranyament no contigus encara que no tan allunyats, «el vinyer de Deçà» i «el vinyer de Dellà» (situació geogràfica de banda i banda de la riera de la Canta-rana). Per això, aquestes olivedes devien pertànyer a la mateixa propietat.

LO PEDREGUER < lo Padregué < /θl pθδθρθγέ/: terme definit per la consistència del terreny amb força pedres segons diuen els pagesos.

PLA DE RIU MAJOR < Pla de Riu Majou < /pla δθ ρrumθζύ/: terme planer i de poca extensió que domina el Rard, anomenat Riu Major a Forques (vg. més baix).

PLA DE SANT VICENÇ < Pla de Saint Vincent < /pla δθ sán βισέης/: terme contigu al precedent definit per la presència de l'església preromànica de Sant Vicenç. Alguns historiadors van emetre la hipòtesi que el nucli original de Forques hagués pogut ser aquí.

LES PLANES < las Planes < /lðs plánds/: terme de gran extensió planera. Continua a Montoriol.

EL PRAT < el Prat < /ðl prá/:

PUIG DE TROM < Puig de Trom < /puðʒðð tron/: terme de difícil explicació. La gent pronuncia 'Puig de tron'. S'ha d'aproximar segurament al tro, d'un indret on queia el llamp, ja que la situació l'aïlla al mig de grans vinyers.

RAQUILLERS (?) < Raquillés < /rðkiλés/: origen incert. Derivat (?) de *rec*, regadiu (vg. més avall).

LO REGATIU < lo Regatiu < /ðl rðɣðtíw/: de *rec* (etim. diverses: del pre-i.-e. *rekku*, > cèltic, *rico*, mtx. sign., i ll. *rigare*, 'regar') + suf. *-ivu*. L'indret voreja el Rard, del qual s'utilitza l'aigua per regar els horts.

REIXAC < Rachac < /rðʃák/: terme que deu segurament el seu nom a Francesc Reixac, que, a principis del s. XVI, era propietari-hereu d'uns drets que la família vescomtal de Castellnou tenia aquí a l'edat mitjana.

RIBA DE MATA < Ribe de Matte < /rriβð ðð mátd/: del pre-i.-e. *matta*, > ll. *matta*, mtx. sign. El terme, vorejat pel còrrec dit del camp de Forques, fa pendent i sempre ha estat molt frondós, encara que avui és plantat majoritàriament de vinyes.

RIU MAJOR < Riu Majou < /rriuðʒú/: part d'amunt del Regatiu que treu el seu nom de la riera, al lloc de confluència de diversos torrents, allà on pren aquest nom.

RIU MATEU < Riu Matheu < /rriuðtéw/: terme que recorda el pas del riu, que més avall de Forques serà component del Rard.

LES ROMEGUERES < Las Roumegueres < /lðs rumðɣérðs/: del ll. *rumex*, 'ficó', i més tard mtx. sign. Terme amb marges de romegueres.

ROTOCÁS < Rotocas < /rrotokás/: sembla, segons la situació del terme —un tombant important de la riera, una mena de meandre—, que s'hagi d'interpretar com el lloc on, en cas de desbordament (sentit del rossellonès *rotar*), es retrobaven els cans (en rossellonès el plural és *cas*). Comparable (?) a Negabous, Cantallops, etc. No sembla pas que pugui tenir, per la mateixa configuració del terreny, el significat de *rota*, del ll. *rupta*, 'boïga', que defineix una terra molla però conreada.

SANT SEBASTIÀ < Saint Sébastien < /sáñ sðβðstjá/: terme on es troba la capella dedicada a sant Sebastià, esmentada el 1703, però poc més antiga.

LA SERRA < la Serre < /la sérrð/: terme de serra bastant llarga i ampla.

LA SERRA DE CAGA L'AUCA < la Serre de Cagalaouque < /la sérrð ðð káɣðláwkð/: terme que continua el precedent però en el seu pendent inferior, prop del camí del Monestir. Segurament definida per la qualitat femada de la terra, gràcies a les oques.

ELS SOCÍS < les Soucis < /ðls susís /: probablement de *salze*, sovint pronunciat aquí *sauze*. La humitat relativament important per la proximitat amb l'aigua aquí fa possible la presència d'aquest arbre.

TERRA LLEST < Terra Llest < /térrðlest/: terme molt estès que sembla designar una terra, sigui bona perquè no s'ha de rompre per conrear-la, sigui naturalment llisa, segons els possibles sentits de *llest*, del ll. *lectum*, 'llegit', 'escollit'. *Llest*, forma masculina, és de singular medieval.

LA TEULERIA < la Teularie < /la tðwłðríð/: terme que recorda la presència al segle XVIII d'una teuleria dita d'en Camó.

2.2. CADASTRE NAPOLEÒNIC

Un petit nombre de microtopònims del cadastre vell dels anys 1820 no estan reutilitzats pel cadastre nou. Els termes que desapareixen estan integrats en altres per formar-ne de més importants. Podem suposar que cent anys més tard hi ha un ús menys precís dels termes del poble o un menor coneixement dels rodals.

Aquests microtopònims, tanmateix, es retroben en part en els altres o han estat integrat per l'extensió del nucli urbà.

COLOMINA DE L'HORT D'EN COMTE < Couloumine de l'ort d'en Conte < /kulumínð ðð lort ððηκόητð/: part nord-occidental de LES COLOMINES. Precisa la pertinença d'una d'aquestes colomines a través del patrònim d'una antiga família forcatina.

LA FONT < la Fount (dita del Terror) < /la fuη ðel tðrré/: part avui integrada per l'extensió del poble. Un carrer recorda a l'indret mateix la font del Terror.

EL MARTÍ < le Marty < /ðl mðrtí/: part avui integrada per l'extensió del poble, camí de Montoriol. No se sap si es tracta d'un antropònim. Al s. XVII hi havia famílies Martí.

LA PUJA < la Pouge < /la púzð/: part avui integrada per l'extensió del poble, sota la muralla, entre DARRER CASTELL i el poble. Del ll. *podia*, femení de *podium*, 'puig'. A Forques i vista la configuració del lloc, en sentit de 'pujada'.

PUIG DE MIRÓ < Puig de Mirou < /puzððmirú/: continuació en el terme de Forques d'un terme i d'una serra del municipi de Torderes. Part sud de MAS D'EN ROCA i EL BULÀS.

RIU MATEU DE TERRA LLEST < Riu Matheu de Terre Llest. Antiga denominació de l'actual TERRA LLEST.

LA ROIREDA < La Rouyrede < /la rruréðð/: part avui integrada per l'extensió del poble, recordada per un carrer i una propietat de vinyater. Inici dels camins de Trullars i el Monestir. Forma antiga del rossellonès *roire*, de roure, del ll. *robur*, *-orem*, mtx. sign. + suf *-eta*.

VINYER DE DARRER CASTELL < Vigné de darré castell. Part dedicada a vinyer d'un conjunt que devia comportar altres conreus. Part avui integrada a DARRER CASTELL, ribera esquerra de l'Illa.

2.3. MICROTAPONÍMIA TRADICIONAL

Ens ha semblat força interessant també recollir l'existència d'altres noms del terme usats pels forcatins sense que aquests siguin oficials. Aquests contrabalancen la pèrdua d'uns quants entre els dos cadastres i són senyals d'una gran i precisa coneixença del terme pels qui l'utilitzen diàriament o l'han utilitzat durant decennis.

Es veu també que uns mateixos termes (la Montadella, les Colomines, etc.) poden designar altres llocs o més aviat una extensió dels que ja consten. Cadascú té una visió, una apropiació personal de l'espai.

L'AGULLÓ (part inferior, de dimensió reduïda, del Pedreguer) < /lðγυλύ/: aquí un terreny bastant fangós, segons els pagesos.

EL BURGAT / EL BURGAT DE LA MASSINA < /ðl βuryát (ðð la mðsínð) / (part superior i occidental de Riba de Mata): Massina és el cognom d'una propietària d'uns camps i vinyes a l'indret. El cognom és bastant estès per l'Aspre (regió d'Oms, Queixàs).

EL CABANILL (part oriental de petita extensió de Rotocàs) < /ðl kəβəníλ /: terme bastant antic, es troba en descripcions de propietats de forcatsins del segle XVII.

CAGA L'AUCA: altra denominació de serra de Caga l'Auca.

EL CAMPET (part oest de les Romegueres, tocant a les Femades).

LA COSTA < /la kóstə / (confins de la Miranda, Rotocàs i els Socís).

LA COSTA DE L'ESTEVENÓ < /la kóstə ðð ləstəβənú /: altra denominació que correspon al Cabanill.

LES COLOMINES (part central del Prat i Mas de la Parina, de banda i banda de la carretera de Terrats.)

LES COVASSES < /lðs kuβásðs /: altra denominació de les Coves.

LES DUES RUTES (cruïlla de camins a la sortida del poble en direcció a Ceret) < /lðs ðuðrútes /: denominació recent atorgada al moment de l'extensió del poble, quan no va passar més la carretera de Tuïr a Ceret pel centre del poble.

L'ESTANY (part extrem nord d'Oliveda del Vinyer de Dellà, als confins amb el terme trullarenc de l'Estany) < /lðstáμ /: sembla més una extensió d'aquest mateix terme trullarenc que una terminologia pròpia.

LA FEMADETA (part de dimensió reduïda de la Galcerana, de l'altra banda del camí de Riu Mateu, a ponent de l'estadi de rugbi) < /la fəməðéitə /.

LA FONT DEL TERRER: existència d'una font a la baixada del barri d'avall, font avui desapareixent sota la bardissa.

L'HOMME MORT (part central de planell de dimensió reduïda de la Clava, per damunt de l'actual estadi de rugbi, vorejant el camí de Riu Mateu) < /lómðmórt /: record obligat d'una mort un xic estranya en un tal lloc.

L'HORT D'EN COMTE: una altra denominació per colomina de l'Hort d'en Comte. Situació més precisa i reduïda (part extrem nord de les Colomines, entre el camí de Montoriol i la ribera de l'Illa).

LA LLÀNTIA (part nord de les Comes, tocant al terme de Trullars) < /la lánti /: origen incert, potser una referència a una antic punt de guaita (senyal amb llàntia), damunt del camí de Perpinyà i dels antics estanys de Trullars. Punt geogràfic un xic elevat.

EL MALLOL D'EN DAY < /ðl məlól ðəηdáι /: referència a una família vallespirenca molt antiga (Alday, cognom, ja consta a l'edat mitjana), amb branca instal·lada a Forques a principi del segle XVIII. La paraula *mallol* no és utilitzada avui dia pels pagesos, que l'han substituïda per *plantada*, d'ençà d'almenys 150 anys.

EL MAS DEL SETÈ < /mas ðəl səté / (part oriental de Puig de Trom): la denominació és deguda a la presència del mas.

LA MONTADELLA (part de la Galcerana): extensió de la denominació per certs pagesos.

EL RABASSÓ (petita part nord de les Femades) < /ðl rəβəsú /: Sembla denominar només unes parcel·les de terra.

EL REC (part de Riu Major) < /ðl rrék/: part d'horts del Regatiu.

LA RIBA (confins occidentals de Raquillers amb Sant Sebastià i Camí del Voló) < /la rriβð/. A causa de la situació a la ribera.

SANT MIQUEL (part nord del Mas d'en Roca) < /sammikél/. Denominació d'unes vinyes a vora la carretera actual de Ceret. Es parla, en la població, d'un vilatge antic que hagués existit en aquest indret. Diverses mencions medievals però poc segures.

EL SERRAT DE LES BRUIXES (part est de Terra Llest) < /ðl sðrrát ðð lðs βruʃðs/: turó bastant allunyat del poble i en forma de con trencat, que recorda les possibles actuacions d'unes dones tan presents en les societats de l'antic règim, o bé un pas dolent i misteriós per a la gent vist el dibuix que fa el puget.

EL SERRAT DELS HORTS (un altre nom de la Miranda) < /ðl sðrrát ððlʒórts/: serrat que domina els horts del Regatiu o del Rec.

TÀPIES O TAPIS < /tápis/: confins amb Paçà que situaria una antiga *vil·la* romana. La denominació sembla una extensió del microtopònim paçanenc.

LA TEULARIA (part extrem sud de Camí del Voló, als confins amb Torderes).

LA TEULERIA D'EN TORRA-PEIRES (part nord de les Femades) < /túrrðpéjrs/: denominació prové del propietari (Macabies), que ho tenia com a sobrenom. Un mas (Mas Torra-peires) al terme de Vilamulaca porta aquest mateix nom: els propietaris del mas eren parents amb els de la teuleria de Forques.

3. Hàbitats i construccions humanes

En aquest apartat, hem volgut col·lectar de manera quasi exhaustiva tots els edificis que tenen nominació a Forques. Algunes remarques ja es poden fer a partir de la lectura d'aquesta tipologia: el costum de no donar noms a les cases, l'escassetat de l'ocupació del terme per masos o cortals, la densitat interessant de teuleries, la reduïda extensió del nucli de població que fa que s'hagin conservat pocs noms de carrers antics, la manca de terminologia dels ponts.

3.1. CASES

Cap casa té nom, excepte el de qui s'hi està a cada època o algunes cases familiars, el de les quals s'està perdent perquè les famílies antigues tenen poca descendència. De fet, la denominació de casa no era pas costum a Forques.

3.2. BARRIS

S'han trobat en els registres d'estat civil, arran de la Revolució francesa i fins als anys 1820, les mencions d'un Barri d'Amunt i d'un Barri d'Avall. El primer se situa al sud i el segon al nord.

També podem esmentar el barri dit el Castell, limitat pel recinte murallat medieval.

3.3. MASOS

Uns quants masos, la major part d'ells d'edificació contemporània, estan escampats pel terme forcatí. Aquests són pocs pel fet de la superfície reduïda del territori. Per tant, l'ocupació de l'espai agrícola es fa del poble estant. Tan sols casots anònims de descans del migdia poblen a profusió els termes.

MAS D'EN ROCA: habitat (vg. més amunt). El nou propietari d'una part de l'edifici li ha canviat recentment el nom de manera oficiosa en Mas Dotres.

MAS DE LA PARINA: ruïnes. Deshabitat des d'almenys cent anys.

MAS DEL SETÈ: habitat. Del sobrenom de la família Llauró, originària de Paçà. Un membre de la dita família, setè fill mascle —i doncs amb poders «supranaturals»— es va instal·lar a Forques a principis del s. XIX.

MAS D'EN BAPTISTE: enderrocant —ja era en estat ruïnós— fa uns cinc anys pel propietari per plantar-hi vinya. Deshabitat d'ençà de principi de segle (vg. més amunt).

MAS D'EN CARBONELL: desaparegut des d'almenys dos-cents anys. Cap rastre (vg. més amunt).

MAS D'EN RIBES: mas denominat, al segle XIX, mas d'en Sistach (antiga família de Forques). Avui prové del nom del propietari (Marcel Ribes), forcatí més recent, i s'hi troba una cria de gossos.

3.4. CARRERS (NOMS ANTICS)

Avui dia els pocs carrers documentats amb nom en català al segle XIX tenen el nom en francès (adaptació amb ortografia francesa) tal com els termes.

CARRER GRAN < Carré grand < /kərréγráŋ/: via central del nucli urbà antic entre el castell i l'església.

CARRER DELS QUATRE CANTONS < Rue des quatre cantons: el sentit de cruïlla encara és entès per la població.

CARRER DE LA IGLÉSIA < Rue de l'église < /kərré ðəliklézi/.

CARRER D'EN BEP (Josep Pujol, dit Bep, propietari important que s'estava al carrer).

CARRER DEL POU BENEFICI < Rue du puits: el pou comunal encara és visible.

CARRER DEL CASTELL o, senzillament, EL CASTELL: carrer que recorre tota la cellera medieval.

3.5. CORTALS, MASOTS, TEULERIES, MOLINS

MASOT D'EN POPON DE L'HOSTAL (nom tradicional, mentre el cadastre napoleònic posa CORTAL D'EN PUJOL) < /mɔzót ðəŋ pupóŋðəlustál/: cortal un xic restaurat, sense habitació. Sobrenom de Josep Pujol àlies Popon de l'Hostal, pagès de Forques al segle XIX, també propietari d'un hostal al poble.

LA RIBA D'EN VIU < /bíu/: cortal amb galliner, propietat de Ventura Esteve àlies Viu, pagès i propietari d'un ramat. El sobrenom de Viu tenen els Esteve d'ençà el

1704, any en què Marc Esteve, pagès de Candell (terme de Queixàs), va casar la pubilla Rosa Viu, de Tellet.

CORTAL D'EN TAULERA < /kurtáldðηtðwłérð/ : cortal en ruïna a la Clava. L'antroponim el va portar a Forques un habitant de les Illes, Baix Vallespir, en casar-se a Forques a mitjan segle XVIII.

TEULERIA D'EN VAQUER < /tðwłðríððð ßðké/ : teuleria en ruïna a Riu Mateu. Antroponim de finals del XIX al poble.

TEULERIA D'EN TORRA-PEIRES: teuleria habitada encara fa uns deu anys.

TEULERIA D'EN CAMÓ < /kðmú/ : teuleria en ruïna als confins de la Figuerassa i Oliveda Fosca. Antroponim de mitjan segle XIX al poble.

Molts casots poblen el territori vinyater de Forques; no tots tenen un nom. La major part del temps el propietari li dóna el nom de manera coetània.

Un sol molí es troba al terme, el molí d'en Gelis o d'en Xandre o d'en Serdà o molí de les Covasses. Cadascú avui dia l'anomena amb aquests noms dels propietaris antics. Josep Geli hi vivia arran de la Revolució francesa, més tard ho va fer un tal Serdà, com consta en el cadastre de 1820; en Xandre, diminutiu d'Alexandre, és desconegut i sembla més popular i recent en boca de les persones enquestades. Ara bé, de molí, sí que n'hi ha un, però es veu que servia de teuleria. Un canal esmentat el 1820 hi portava l'aigua, però segurament que els aiguats, nombrosos i violentíssims aquí, han fet desaparèixer ja fa temps els rastres d'aquell. La presa d'aigua se situava a Riu Major i corria a través del Regatiu fins al molí.

El cadastre, en fi, fa aparèixer una fàbrica d'aiguardent al bell mig de Rotocàs. Les ruïnes ben conservades estan desapareixent, com el record que en té la gent d'avui, sota romagueres immenses. No tenia nom.

3.6. PONTS

La denominació dels ponts, tot i que aquests siguin bastant nombrosos a causa de la hidrografia del territori, sempre va lligada a la situació en un terme donat. Tenim *el pont de la ruta de Trullars*, *el pont de la ruta de Montoriol*, *el pont de Tapis*, etc.

4. Hidronímia

En aquest paisatge, les «riberes» i els còrrecs juguen un paper clau, ja que són ells que sovint estan a l'origen de la denominació dels microtopònims. Ritmen, tallen, modifiquen una geografia que es deixa anar quan els «aigats» fan «rotar» aquells. El problema del domini de l'aigua és cabdal en aquest país: ja estem a «l'aspre». El «regatiu» aquí és antic, encara que reduït i difícil de mantenir: tots els camps que han pogut ser aprofitats en aquest sentit ho són. I els homes han sabut protegir-se dels perills del sistema hidrogràfic en bastir sobre pujols i turons.

La xarxa dels còrrecs és molt important i hem provat de fer-la bastant senzilla amb una classificació per conques. És centrada pel riu Rard, que no porta aquest nom sinó

en sortir del territori de Forques. El riu que desembocarà a l'estany de Sant Nazari travessa el terme forcatí d'oest a est.

Hem provat de classificar les rieres en tres nivells d'importància; cada vegada l'una desemboca dins l'altra:

- **Conca de la Canta-rana**, que conflueix amb el Rard aigua avall de Pollestres.
- CÒRRECS (2) DE BOQUET > CÒRREC DEL BATLLÓ, als confins amb Terrats.
- CÒRREC DEL MAS DE LA PARINA.

- **Conca del Rard**: en terme de Forques porta el nom de

1) Ribera de Montoriol en entrar en el terme.

2) La Galcerana, entre el límit de Montoriol i el pla de Riu Major o la confluència amb l'Illa, aigua avall del poble.

3) I a partir d'aquí s'anomena el Riu Major.

De fet, sembla que hi hagi discrepància entre el cadastre del 1820 i els mapes de l'IGN francès actual: el 1820, el Rard és l'Illa, i amb font al terme de Torderes (ribera de Torderes); avui els mapes, considerant potser el riu més gros (?) com a font, el fan provenir de la Ribera de Montoriol, amb origen en els dos còrrecs que conflueixen al dit poble. Sigui el que sigui, el sol riu genuïnament rossellonès d'amunt a avall és el resultat de totes les aigües que s'apleguen a Forques i ragen cap a la plana.

- RIU MATEU

- CÒRREC DE LA POLICARDA

- RIBERA DE MONTORIOL O LA GALCERANA O RIBERA DE REIXAC

- CÒRREC DE LES CAMPANES

- RIBERA DE TORDERES O L'ILLA (en la part límit Torderes-confluència amb Riu Major) o CÒRREC DE CLOT DE GRAU (en el pas per aquest terme)

- CÒRREC DE LES PLANES

- CÒRREC DE LLADAC (vé de Torderes)

- CÒRREC DEL BULÀS

- CÒRREC DE LA JONCAROLA O DE SANT SEBASTIÀ

- CÒRREC DE LA COLOMINA

- CÒRREC DE BAUS

- CÒRREC DE LES CIRERES

- CÒRREC DE LA FURA

- CÒRREC DEL CAMP DE FORQUES (en la part d'avall) o DE LES GUÀRDIES

- CÒRREC DEL BOSC D'EN CARBONELL

- CÒRREC DE LA FONT BLANCA (ve de Paçà)

- CÒRREC DEL MAS DEL REI (ve de Paçà)

- CÒRRECS (2) DE LA FONT DE CAMPELLS

- CÒRREC DE LES GUÀRDIES

- CÒRREC DE O D'EN TAPIS
- CÒRREC DE BELL AUCELL
- CÒRREC DE LES COVES

A tall de conclusió de la primera part

Unes remarques de conclusions ja poden ser destacades.

El passat i la terminologia que aquest vehicula es veuen conservats de manera molt precisa i molt detallada quan són utilitaris. Els indrets de Forques són bastant nombrosos si els cacem acuradament per un territori relativament petit. Però l'ús d'aquests noms de lloc només serveix per a uns espais utilitzats ja avui per una població que va disminuint. L'última generació que coneix la situació exacta dels termes ja té més de 60 anys i la poca relleva de pagesos no fa servir el saber dels passats perquè no li fa menester: moltes terres d'ençà d'uns 5 a 10 anys s'estan tornant cotius. El desús de la terra condueix indefugiblement al desús de la denominació d'aquesta. Fins i tot l'existència de les antigues habitacions com ara els masos, les teuleries o una fàbrica d'aiguadent quasi ha desaparegut de l'esperit de la gent, i per tant els seus noms.

Les característiques del dialecte rossellonès són veritablement ben vives en la denominació dels noms de lloc, com ho són en el si de la població gran. Però la generació nova, i les esperades que seguiran, estaran sotmeses al fenomen de la uniformització dels idiomes d'un cap a l'altre de les àrees lingüístiques. D'una certa manera, la microtoponímia dels pobles nord-catalans serà un dels millors records de la nostra aportació més bàsica, més profunda i més natural a la llengua catalana.

D'aquesta forma, amb l'avanç del temps, i sobretot els canvis bastant ràpids dels nostres paisatges, aquells seran custòdia d'un moment llarg i important de la nostra història comuna. Ja avui, poden ser una eina didàctica de lectura del medi ambient d'escala petita.

La recol·lecció de tots aquests termes de Forques posa els fonaments de la segona part d'un estudi que escorcollarà de les fonts arxivístiques. Aquestes segurament permetran de matisar o precisar les primeres interpretacions de l'edat contemporània. Uns capbreus, avantpassats dels cadastres, existeixen i ens donaran a conèixer ara més concretament l'evolució de les denominacions. Podrem veure la més gran o més petita ocupació de l'espai forcatí, la diversitat dels termes, el moment de màxima densitat d'aquests, com també els seus canvis o variacions ortogràfics. Sobretot podran ajudar en certs casos a entendre l'etimologia i donar hipòtesis més plausibles sobre tal o tal indret que planteja problema.

NOTES

1. PORTET, R. L. *Els noms de lloc del Rosselló, micropotonímia*, Perpinyà, 1983; BASSEDA, L. *Toponymie historique de Catalunya-nord*, Terra Nostra, núms. 73-80, Prada, 1990.
2. Així s'anomenen al Rosselló les rieres i els rius.
3. Vg. PEYTAVÍ DEIXONA, J. *La família nord-catalana. Matrimonis i patrimonis (s. XVI-XVIII)*, Ed. del Trabucaire, Perpinyà, 1996, i PEYTAVÍ DEIXONA, J. *Repartició geogràfica dels antropònims de la muntanya nord-catalana al segle XVIII*, D.E.A. de 5è any, Universitat de Perpinyà, 1992, inèdit, pp. 57-58.